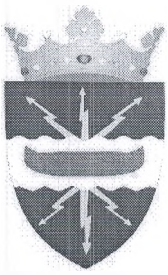

PLAN DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ LOCALĂ

a Raionului Dubăsari

2021 - 2023

Raionul Dubăsari este cel mai atractiv raion din punct de vedere turistic şi investiţional din Moldova

Octombrie 2020

Planul de dezvoltare economică locală (DEL) al raionului Dubăsari a fost elaborat în mod participativ şi transparent, ghidat de Parteneriatul pentru Dezvoltare Economică Locală.

Planul DEL a fost aprobat de către Consiliul Raional pe data de 16 decembrie 2020, Nr. 4/14

*Acest plan a fost pregătit cu asistența tehnică a inițiativei **Primarii pentru creştere economică** a Comisiei Europene. A fost revizuit de către experții Băncii Mondiale, fiind considerat corespunzător abordării Inițiativei Primarii pentru Creştere Economică.*

Mayors for Economic Growth

Conținutul aparține şi rămâne responsabilitatea exclusivă a Consiliului Raional Dubăsari.

Prefață

Stimați cetățeni ai raionului Dubăsari,

Planul de Dezvoltare Economică Locală pentru 2021-2023 este un document important care răspunde necesităților şi provocărilor mediului de afaceri. Raionul are nevoie de o viziune clară referitor la creşterea economică şi atragerea investițiilor în vederea implementării proiectelor de dezvoltare şi facilitării dezvoltării afacerilor.

Acest plan este foarte important pentru prosperarea raionului şi dezvoltarea durabilă, fiind un document bine structurat şi consultat cu mediul de afaceri şi societatea civilă. Viziunea noastră include câteva elemente ale raionului Dubăsari: comunitate, cooperare, activitatea economică şi infrastructura fizică şi de afaceri. Sunt sigur că rezultatele propuse pot fi atinse prin combinarea eforturilor comunității, sectorului public şi celui privat. Mulțumesc mult tuturor actorilor implicați la şedințe şi discuții care şi-au împărtăşit gândurile, provocările, au identificat soluții şi potențiale activități, cei care au contribuit la elaborarea declarației de viziune şi modul în care aceasta poate fi atinsă.

De asemenea, vreau să vă asigur de faptul că vom lucra în strânsă cooperare cu comunitatea de afaceri şi cea civică pentru implementarea planului. Vom lucra şi ne vom implica în activitățile ce se vor desfăşura în cadrul Inițiativei Primarii pentru Creştere Economică pentru o mai bună înțelegere a rolului autorității locale în dezvoltarea economică şi pentru preluarea practicilor de la municipalități mai dezvoltate.

Cu respect,
Dmitri POPA
Vicepreşedintele raionului Dubăsari

Pentru a solicita un exemplar al acestui Plan, vă rugăm să contactați:

Numele: Popa Dmitri

Funcţia: Vicepreşedinte pe domeniul economic, agro-industrial

Adresa: MD-4572, Republica Moldova,raionul Dubăsari, satul Coşniţa, str. Păcii 70

Telefonul:0248 44 750

Fax:0248 44 758

Email: dubasari@list.ru

Website:www.dubasari.md

CUPRINS

1. REZUMATUL EXECUTIV 3

2. LISTA DE ABREVIERI 5

3. INTRODUCEREA PLANULUI 6

4. PROCESUL DE ELABORARE A PLANULUI DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ LOCALĂ A RAIONULUI DUBĂSARI 6

5. ANALIZA ECONOMICĂ LOCALĂ A RAIONULUI DUBĂSARI 7

5.1. Analiza structurii economiei locale 7
5.2. Cooperare şi relaţionare locala 9
5.3. Administraţie prietenoasă cu businessul, transparentă şi necoruptă 10
5.4. Acces la finanţare 10
5.5. Terenuri şi infrastructură 11
5.6. Cadrul de reglementare şi instituţional 12
5.7. Abilităţi şi capital uman, Incluziune 12
5.8. Poziţionare externă şi marketing 13

6. ANALIZA SWOT 14

7. VIZIUNEA ŞI OBIECTIVELE 15

8. PLANUL DE ACŢIUNI 16

3. MECANISMUL DE FINANŢARE 18

4. INDICATORII ŞI MECANISMELE DE MONITORIZARE 20

ANEXA A. PROCESUL DE ELABORARE A PLANULUI DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ LOCALĂ 1

1. Rezumatul Executiv

Raionul Dubăsari este situat pe ambele maluri ale râului Nistru, la o distanţă de 35 km de municipiul Chişinău. În componenţa raionului Dubăsari intră 15 sate incluse în 11 primării, care sunt amplasate pe trei platouri: Platoul Coşniţa, Platoul Cocieri şi Platoul Ustia.

În luna octombrie 2020, Consiliul Raional a aderat la programul "Primarii pentru Creştere Economică". Până în momentul aderării, grupul de lucru format de Consiliul Raional a organizat un proces de consultare largă cu mediul de afaceri din raion, primăriile, cetăţenii şi societatea civilă în vederea elaborării unui "Plan de Dezvoltare Economică Locală a raionului".

Profilul teritorial economic al raionului Dubăsari reflectă, în mare parte imaginea economiei naţionale. Ca şi nivel naţional, cel mai popular domeniu de activitate pentru întreprinderile din raionul Dubăsari este comerţul. În acest domeniu activau 120 de companii în anul 2019, sau 46% din totalul companiilor din raion. Pe locul 2 se află agricultura, unde activau 43 de companii în 2019, ceea ce reprezintă aproximativ 17% din total. Celelalte companii activează în domenii precum construcţii, transport activităţi de cazare şi alimentaţie publică etc. Turismul reprezintă un sector cu potenţial enorm de dezvoltare în raionul Dubăsari, dar care încă nu a fost exploatat la maximum. În prezent, există doar aproximativ 10 companii care prestează diferite servicii conexe sectorului de turism (cazare, activităţi de recreere şi agrement etc.).

Printre principalele avantaje competitive ale raionului care au ieşit în evidenţă în urma analizei economiei actuale şi a potenţialului de dezvoltarea existent se regăsesc turismul şi agricultura de valoare adăugată înaltă. Potenţialul turistic acvatic al localităţilor amplasate de-a lungul râului Nistru, relieful spectaculos, monumentele arhitecturale sunt doar câteva din patrimoniul turistic al raionului. De cealaltă parte, accesul la bazinul acvatic al râului Nistru şi existenţa a două sisteme de irigare a terenurilor care împreună acoperă o suprafaţă de aproximativ 2500 ha reprezintă un avantaj competitiv foarte important pentru raionul Dubăsari. La fel, amplasarea localităţilor din raion la o distanţă relativ mică de capitală şi infrastructura rutieră de o calitate bună reprezintă un alt avantaj care poate fi exploatat în vederea promovării investiţiilor în raion.

În urma analizei economiei raionului şi a avantajelor competitive ale acestuia, grupul de lucru a stabilit următoarea viziune care va ghida dezvoltarea economică a raionului pe termen mediu şi lung:

„Raionul Dubăsari este cel mai atractiv raion din punct de vedere turistic şi investiţional din Moldova".

Pentru realizarea acestei viziuni, Consiliul Raional îşi propune să se concentreze pe două obiective majore în următorii 2 ani:

1. Dezvoltarea patrimoniului turistic al raionului Dubăsari şi creşterea numărului de turişti care vizitează raionul cu 30% până în 2023.
2. Crearea şi implementarea până în 2023 a cel puţin două programe de susţinere a antreprenoriatului pentru tinerii şi femeile din raionul Dubăsari.

Pentru realizarea primului obiectiv, Consiliul Raional îşi propune să realizeze o serie de acţiuni care ar contribui în primul rând la dezvoltarea potenţialului turistic al raionului şi la crearea infrastructurii pentru a oferi servicii turistice de calitate. Astfel de acţiuni sunt: crearea unui grup de lucru permanent la nivelul Consiliului Raional care coordona procesul de dezvoltare a turismului în raion, crearea unui centru de informare turistică, crearea şi amenajarea unui traseu turistic etc.

Pentru stimularea activităţilor antreprenoriale, Consiliul îşi propune să extindă serviciile oferite de Incubatorului de Afaceri şi Coşniţa prin crearea a încă două sucursale, să iniţieze, cu suportul

partenerilor de dezvoltare, cel puţin 2 programe de suport (financiar, informaţional, metodologic etc.) pentru femei şi tineri şi alte acţiuni care stimula activitatea antreprenorială din raion.

2. Lista de Abrevieri

BNS	Biroul Naţional de Statistică
CR	Consiliul Raional
IFAD	Fondul Internaţional pentru Dezvoltarea Agricolă
IMM	Întreprinderi Mici şi Mijlocii
PNUD	Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare
SWOT	Puncte tari, Puncte slabe, Oportunităţi şi Ameninţări
UE	Uniunea Europeană
USAID	Agenţia Statelor Unite pentru Dezvoltare Internaţională
M4EG	Iniţiativa "Primării pentru Creştere Economică"
PDEL	Plan de Dezvoltare Economică Locală
APL	Administraţie Publică Locală
AUAI	Asociaţii ale Utilizatorilor de Apă pentru Irigaţii
FDD	Fondul de Dezvoltare Durabilă din Moldova

3. Introducerea Planului

Raionul Dubăsari a aderat la programul "Primarii pentru Creştere Economică" în luna octombrie 2020.

Interesul manifestat pentru a elabora un - Plan de dezvoltare economică - are la bază intenţia Consiliului Raional Dubăsari (în continuare – *Consiliul*) de a dezvolta un document de planificare strategică care să fie focalizat în exclusivitate pe depăşirea provocărilor economice cu care se confruntă raionul.

În prezent, este în proces de elaborare Strategia de dezvoltare a raionului Dubăsari 2020-2025 care urmează să definească principalele direcţii strategice de dezvoltare ale raionului, inclusiv la capitolul dezvoltare economică. Prezentul Plan nu înlocuieşte sau anulează existenţa Strategiei sau altui document de planificare strategică, ci urmează să fie o parte integrantă sau complementară la celelalte documente care există sau urmează a fi dezvoltate. În acelaşi timp, acesta este singurul document de planificare strategică a raionului care se concentrează în mod prioritar pe dezvoltarea sectorului privat şi crearea locurilor de muncă în raion.

Consiliul Raional (CR) este autoritatea reprezentativă şi deliberativă a populaţiei din raionul Dubăsari. Pentru realizarea cu succes a unui astfel plan de dezvoltare la nivel raional este imperios necesară o colaborare strânsă între CR şi fiecare Administraţie Publică Locală (APL) de nivel I care intră în componenţa raionului Dubăsari. În acest sens, APL-urile de nivel I au fost consultate de-a lungul procesului de elaborare a prezentului plan, iar propunerile acestora se regăsesc în conţinutul documentului.

La elaborarea acestui plan au fost luate în considerare şi documentele de planificare strategică existente la nivel naţional precum Strategia Naţională de Dezvoltare Regională pentru anii 2016-2020, Moldova 2020, Strategia Naţională de dezvoltare agricolă şi rurală pentru anii 2014-2020 etc., precum şi strategiile şi programele regionale, aşa ca Strategia de Dezvoltare Regională Centru 2016-2020.

4. Procesul de elaborare a Planului de dezvoltare economică locală a raionului Dubăsari

Planul de Dezvoltare Economică Locală a raionului Dubăsari a fost elaborat în conformitate cu principiile programului „Primarii pentru creşterea economică" (în engleză – Mayors for Economic Growth) şi având la bază ghidul elaborat în cadrul aceluiaşi program privind structura şi conţinutul unui Plan de Dezvoltare Economică Locală (PDEL). În acest scop, Preşedintele Raionului a semnat o dispoziţie referitoare la crearea parteneriatului de dezvoltare economică locală, care a servit în calitate de grup de lucru pentru elaborarea prezentului plan. În grupul de lucru au fost incluse 7 persoane din cadrul Consiliului Raional şi mediul de afaceri care s-au întrunit în şedinţe de lucru o dată la două săptămâni.

Grupul de lucru a organizat o serie de şedinţe de consultare cu mediul de afaceri şi cu APL de nivel I pentru a colecta informaţii privind provocările cu care se confruntă antreprenorii din raion şi suportul de care au nevoie aceştia pentru a depăşi provocările respective. Respectiv, au fost organizate interviuri aprofundate cu fiecare primar din raionul Dubăsari, au fost făcute vizite în teritoriu la cele 2 Asociaţii ale Utilizatorilor de Apă pentru Irigaţii (AUAI), la o serie de agenţi economici (cca 90 agenţi economici) şi au fost organizate consultări cu o parte din locuitorii localităţilor din raion.

Indicatorii cantitativi privind economia raionului au fost colectați de către grupul de lucru atât în baza informațiilor solicitate de la Inspectoratul Fiscal, Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă cât şi din sursele publice de informație, precum Biroul Național de Statistică.

5. Analiza economică locală a raionului Dubăsari

Raionul Dubăsari este situat pe ambele maluri ale râului Nistru, la o distanță de 35 km de municipiul Chişinău. Administrația raionului este localizată în satul Coşnița. În componența raionului Dubăsari intră 15 sate incluse în 11 primării, care sunt amplasate pe trei platouri: Platoul Coşnița, Platoul Cocieri şi Platoul Ustia. Suprafața totală a raionului o constituie 309,22 mii hectare.

Profilul teritorial economic al raionului Dubăsari reflectă, în mare parte imaginea economiei naționale. Conform Indicelui mediului de afaceri regional elaborat de către IDIS Viitorul în anul 2017[1], raionul Dubăsari se plasează pe locul 24 din 35 de APL de nivel II evaluate. Scorul general obținut conform acestui raport este 3,37 (1 fiind cel mai mic scor iar 6 - cel mai mare), media pe țară fiind 3.48. Câteva din avantajele competitive ale raionului scoase în evidență de acest raport sunt: calitatea infrastructurii rutiere, impactul pozitiv al acțiunilor întreprinse de autoritățile locale şi potențialul pentru dezvoltarea turismului.

5.1. Analiza structurii economiei locale

Numărul întreprinderilor din raionul Dubăsari este destul de modest în comparație cu celelalte raioane ale țării. Conform datelor prezentate de Biroul Național de Statistică (BNS), în anul 2019 existau 259 întreprinderi în raionul Dubăsari, cu 17 mai multe decât în 2018. Comparând cu celelalte raioane din țară, raionul Dubăsari se află la coada clasamentului la capitolul numărul total al întreprinderilor, având în spatele său doar raioanele Donduşeni, Ocnița, Basarabeasca şi Leova. Din numărul total de întreprinderi care au depus situațiile financiare la BNS, 212 sunt microîntreprinderi, 39 sunt întreprinderi mici, 7 sunt întreprinderi mijlocii şi doar 1 este întreprindere mare.[2]

Veniturile totale ale întreprinderilor din raionul Dubăsari s-au dublat în ultimii 3 ani (2017-2019)[3]. În 2019, aceste venituri au constituit peste 1,3 mld. MDL. În acelaşi timp, profiturile raportate de către întreprinderile din raion s-au redus în aceeaşi perioadă în jumătate, înregistrând în 2019 cifra de 22 mln. MDL. Acest lucru denotă faptul că chiar dacă numărul de întreprinderi şi veniturile acestora au crescut, acestea devin mai puțin profitabile.

Ca şi nivel național, cel mai popular domeniu de activitate pentru întreprinderile din raionul Dubăsari este comerțul. În acest domeniu activau 120 de companii în anul 2019, sau 46% din totalul companiilor din raion. Pe locul 2 se află agricultura, unde activează 43 de companii, ceea ce reprezintă aproximativ 17% din total. Celelalte companii activează în domenii precum construcții, transport activități de cazare şi alimentație publică etc.

Figura 1: Domeniile de activitate ale companiilor din raionul Dubăsari

---

[1] Indicele mediului de afaceri regional elaborat de către IDIS Viitorul. Disponibil aici: http://competitiveness.viitorul.org/profiles/13

[2] Clasificarea a fost realizată de către Biroul Național de Statistică în baza Legii nr.179 din 21 iulie 2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii. Disponibil aici: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120932&lang=ro

[3] Datele prezentate de Biroul Național de Statistică. Disponibil aici: https://statistica.gov.md

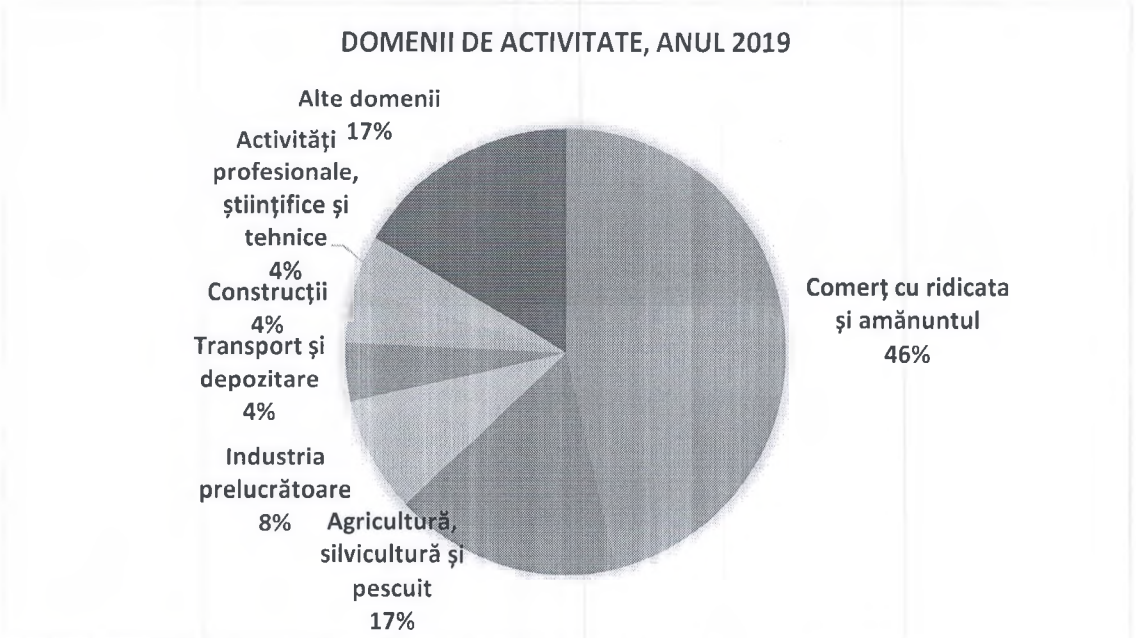

Sursa: Biroul Național de Statistică a Moldovei

După cifra de afaceri, companiile din domeniul comerțului sunt pe departe primele în top, înregistrând venituri în 2019 de aproximativ 950 mln MDL sau aproximativ 75% din veniturile totale ale companiilor din raion. Aproximativ același tablou se înregistrează și la nivel național, unde aproximativ 48% din veniturile tuturor companiilor sunt încasate de cele din domeniul comerțului. În domeniul comerțului sunt create și cele mai multe locuri de muncă. În 2019, întreprinderile din acest domeniu au angajat aproximativ 480 de persoane, sau aproximativ 30% din totalul persoanelor angajate în sectorul privat. În același timp, acest domeniu nu este neapărat și cel mai profitabil. În 2019, cele 120 de companii din domeniul comerțului au raportat cumulativ pierderi de aproximativ 23 mln. MDL.

Agricultura este sectorul cu cea mai dinamică creștere din raion. Veniturile totale înregistrate de cele 43 de companii din acest domeniu au fost de 201 mln. MDL, o creștere cu aproximativ 90% față de 2017. Profiturile înregistrate de companiile din acest sector au crescut de mai mult de 2 ori din 2017 până în 2019, ajungând la cifra de 31 mln. MDL. Aceste cifre denotă o dinamică foarte pozitivă de dezvoltare a întreprinderilor agricole atât la capitolul venituri încasate, cât și la profituri. În același timp, agricultura reprezintă domeniul de activitate care creează cele mai multe locuri de muncă raportat la întreprindere. Aproximativ 8 locuri de muncă sunt create de fiecare întreprindere din domeniul agriculturii, în timp ce întreprinderilor din domeniul comerțului, de exemplu, creează doar 4 locuri de muncă.
Principala ramură a agriculturii dezvoltată în raionul Dubăsari este fitotehnia. Suprafața totală a terenurilor agricole constituie 19 067,5 ha. Pe aceste terenuri sunt cultivate preponderent culturi de câmp: grâu, orz, porumb, floarea-soarelui etc.

Există un potențial mare de dezvoltare a culturilor de valoare înaltă datorită amplasării geografice de-a lungul râului Nistru și existenței posibilităților de irigare. Până în acest moment, acest potențial este exploatat doar parțial, cultivându-se anual culturi de valoarea adăugată înaltă precum legume (205 ha), cartofi (30 ha) și altele. Pe o suprafață de 1265 ha sunt plantate livezi, dintre care majoritatea sunt cu o productivitate scăzută. În același timp, se plantează anual livezi noi. În 2019, au fost înființate 90 ha de livezi noi, dintre care 8 ha de nuci. Viile constituie

circa 55 ha, din care 30 ha soiuri de masă şi 25 ha soiuri de vin. Pe parcursul anului 2019, s-au sădit încă 20 ha de viţă-de-vie. În satul Ustia activează cea mai mare pepinieră viticolă din republică.

Turismul reprezintă un sector cu potenţial enorm de dezvoltare în raionul Dubăsari, dar care încă nu a fost exploatat la maximum. Potenţialul acvatic al localităţilor amplasate de-a lungul râului Nistru, relieful spectaculos, monumentele arhitecturale sunt doar câteva din patrimoniul turistic al raionului. În prezent, există aproximativ 10 companii care prestează diferite servicii conexe sectorului de turism (cazare, activităţi de recreere şi agrement etc.). Unele din acestea sunt: Î.M. Centrul de odihnă pentru copii şi tineret „Prietenia", "Nistru", Sanatoriul „Struguraş", Complexul Eco-turistic „Casa Pescarului", Pensiunea agroturistică „Fata Morgana" şi Baza de agrement "LaPopas".

5.2. Cooperare şi relaţionare locala

Cooperarea între agenţii economici din raionul Dubăsari este încă rudimentară. O platformă raională care să stimuleze comunicarea şi colaborarea între agenţii economici nu există. Colaborările între agenţii economici sunt mai degrabă ad-hoc şi poartă un caracter sporadic fără o viziune pe termen mediu şi lung privind colaborarea locală şi dezvoltarea lanţurilor valorice care să creeze valoare adăugată înaltă în raionul Dubăsari.

Una dintre cele mai eficiente forme de colaborare a agenţilor economici din raion reprezintă asocierea fermierilor în Asociaţii de Utilizatori de Apă pentru Irigaţii (AUAI). Rolul acestor asociaţii este de a asigura gestiunea eficientă a sistemelor de irigare existente pe teritoriul raionului Dubăsari. Astfel, fermierii care se află în zonele acoperite de sistemele de irigare şi doresc să beneficieze de servicii de irigare a terenurilor pot să facă acest lucru devenind membri ai unei astfel de asociaţii şi plătind o cotizaţie de membru şi un tarif pentru fiecare metru cub de apă utilizat. Pe teritoriul raionului Dubăsari există 2 asociaţii de acest gen:

- AUAI Coşniţa, care are în gestiune infrastructura de irigare care a fost reabilitată cu suportul Fondului Provocările Mileniului şi care acoperă o suprafaţă de peste 3000 ha pe teritoriul satelor Coşniţa şi Pîrîta. Asociaţia dispunea în decembrie 2019 de aproximativ 145 de membri.
- AUAI Holercani-Ustia, care a fost creată pentru a gestiona infrastructura de irigare din localităţile Holercani şi Ustia. În prezent, clădirile staţiilor de pompare se află într-o stare proastă, dar urmează a fi renovate pe parcursul anilor 2020-2021, cu suportul Fondului de Dezvoltare Durabilă din Moldova.

Chiar dacă prezenţa sistemelor de irigare reprezintă un avantaj foarte mare de care pot să beneficieze fermierii, doar aproximativ 20% din suprafaţa totală se irigă. Acest lucru se întâmplă inclusiv din cauza interesului scăzut din partea fermierilor de a consolida terenuri care se află în aria de irigare, de a achiziţiona în comun utilaje de irigare şi de a se asocia în vederea comercializării producţiei.

Colaborarea dintre administraţia raionului, mediul de afaceri şi societatea civilă este dinamică dar de cele mai multe ori aceasta este unidirecţională. Iniţiativa pentru consultare şi implicare vine mai mult din partea conducerii raionului decât din partea mediului de afaceri sau societăţii civile, odată ce mecanismele de participare în procesele de luare a deciziilor nu sunt pe deplin cunoscute de către mediul de afaceri. Administraţia raionului efectuează permanent deplasări în teritoriu, organizează consultări publice asupra aspectelor care vizează activitatea mediului de

afaceri (inclusiv consultări privind aprobarea bugetului raional), dar şi oferă suport direct pentru agenţii economici pentru a se asocia şi participa la diferite târguri, expoziţii şi festivaluri împreună. Există câteva asociaţii active care au fost create pentru a promovarea intereselor agenţilor economici, precum „Asociaţia apicultorilor MEPRO", „Asociaţia Producătorilor Agricoli NISTRU - COCIERI platoul Cocieri raionul Dubăsari", însă acestea nu sunt foarte active.

5.3. Administraţie prietenoasă cu businessul, transparentă şi necoruptă

Consiliul Raionul Dubăsari a făcut progrese semnificative la capitolul transparenţă în ultimii ani. Conform studiului privind transparenţa în activitatea raioanelor din Republica Moldova elaborat de IDIS Viitorul, raionul Dubăsari a înregistrat în 2020 o creştere cu 19% faţă de anul 2018, înregistrând un scor general de 46% (100% fiind maximum). Astfel, raionul Dubăsari se află acum pe poziţia a 11-a, avansând cu 11 poziţii faţă de anul 2018, când a fost realizat ultimul clasament. Conform aceluiaşi studiu, la capitolul transparenţă în achiziţii publice şi administrarea proprietăţii publice, raionul Dubăsari a obţinut 0%.

Direcţia economie, buget şi finanţe a Consiliului Raional Dubăsari este principala structură responsabilă nemijlocit de dezvoltarea mediului de afaceri din raion. Aceasta realizează regulat vizite de informare a agenţilor economici din raion privind măsuri de susţinere care pot fi oferite de CR, dar şi de autorităţile centrale. La fel, în cadrul acestor vizite sunt comunicate principalele provocări cu care se confruntă oamenii de afaceri şi modul în care ar putea autorităţile locale să îi ajute să le depăşească.

Crearea condiţiilor favorabile pentru mediul de afaceri şi atragerea de noi investitori în raion reprezintă priorităţi de bază ale Consiliului Raional Dubăsari. Odată ce Consiliul Raional nu dispune de pârghii fiscale suficiente de a stimula dezvoltarea mediului antreprenorial, sunt identificate alte forme de susţinere şi promovare a antreprenorilor din raion. Ca urmare a deciziei Consiliului Raional Dubăsari Nr. 04-04 din 25.09.2012, a fost înfiinţat Incubatorul de Afaceri din Dubăsari care îşi are sediul în comuna Coşniţa. Pe lângă suport informaţional, incubatorul oferă şi condiţii preferenţiale de locaţiune pentru rezidenţii săi, în aşa fel încât aceştia să îşi poată minimiza costurile în primii ani de dezvoltare a afacerilor. Consiliul Raional Dubăsari, împreună cu Consiliul Local al satului Pîrîta au susţinut crearea subzonei Zonei Economice Libere (ZEL) Bălţi prin acordarea unui teren de aproximativ 7.5 ha în apropierea traseului auto R5 Chişinău-Budeşti-Vadul lui Vodă. Raza de influenţă a zonei libere pe piaţa forţei de muncă se va extinde la 20-25 km, fapt care va îmbunătăţi situaţia social-economică a localităţilor învecinate.

5.4. Acces la finanţare

În pofida existenţei unui număr destul de mare de programe de finanţare cu componentă de grant, agenţii economici din raionul Dubăsari au o capacitate limitată de atragere a acestor resurse. Acest lucru se datorează în primul rând capacităţilor limitate de scriere şi implementare a proiectelor odată ce majoritatea agenţilor economici nu dispun de personal calificat în acest sens. De asemenea, atragerea surselor nerambursabile reprezintă şi o "ieşire din zona de confort" pentru agenţii economici odată ce aceştia trebuie să demonstreze transparenţă maximă şi să raporteze permanent organizaţiei finanţatoare. Principalii finanţatori care oferă mijloace financiare nerambursabile sunt IFAD, USAID, PNUD, People in Need etc. În raionul Dubăsari, nu există prestatori privaţi de servicii de atragere de fonduri şi nici Consiliul Raional nu acordă aşa suport pentru antreprenori.

Conform informațiilor colectate de la agenții economici, orice suport care ar putea fi oferit de către Consiliul Raional în acest sens al putea fi util. Suportul ar putea fi unul informativ, ajutând agenții economici să fie la curent cu toate oportunitățile de finanțare sau chiar un suport direct, prin care Consiliul Raional contribuie (cu resurse interne sau cu resurse umane contractate din exterior) nemijlocit la scrierea și gestionarea proiectelor.

O sursă tradițională de finanțare o reprezintă creditele bancare. Conform informațiilor colectate de la antreprenori, condițiile de creditare înaintate de băncile comerciale sunt nefavorabile antreprenorilor din cauza procentului mare de rambursare a creditului și valoarea mare a gajului necesar pentru obținerea creditului. La acest capitol, administrația raionului are pârghii foarte limitate odată ce politica de creditare a antreprenorilor este dictată la nivel central de conducerea băncilor și nu poate fi influențată în fiecare raion în parte.

5.5. Terenuri și infrastructură

Raionul Dubăsari dispune de o infrastructură relativ bună care vine în sprijinul activității antreprenorilor. Conform Indicelui de competitivitate raională lansat de IDIS Viitorul în 2017, raionul Dubăsari ocupa locul 11 dintre cele 35 de APL de nivel II evaluate. Printre elementele concrete ale infrastructurii cu care se evidențiază raionul Dubăsari este calitatea infrastructurii rutiere, care plasează raionul pe locul 3 din 35. În prezent, raionul dispune de 13,4 km de drumuri naționale, 65.1 km drumuri raionale și 384 km drumuri locale (din care 64 km sunt asfaltate). Transportul rutier asigură toate localitățile raionului cu rute suburbane.

Una dintre cele mai mari provocări logistice din raion este conectarea celor două maluri ale Nistrului. Pentru a evita punctul de control transnistrean de la Dubăsari prin care agenții economici sunt impuși să plătească anumite taxe pentru mărfurile pe care le transportă, aceștia utilizează podul plutitor care face legătura dintre cele două maluri ale Nistrului în preajma satelor Molovata Nouă și Molovata. Acest pod plutitor însă, are o capacitate limitată de transport (circa 35 automobile într-o încărcătură), circulă doar în timpul zilei și este într-o condiție tehnică nesatisfăcătoare.

CR Dubăsari nu deține în proprietate suprafețe mari de terenuri. Mai exact, suprafața totală a terenurile care sunt deținute de acesta este de 32,41 ha. Cu toate acestea, în cazurile în care se identifică un anumit potențial investitor care are nevoie de terenuri pentru a-și dezvolta afacerea, CR depune eforturi pentru a identifica aceste terenuri din cele care sunt în proprietatea APL de nivel I. Așa a fost și cazul cu alocarea terenului de aproximativ 7.5 ha pentru crearea subzonei ZEL Bălți în satul Pîrîta, când CR a încurajat Consiliul Local să acorde acest teren odată ce bugetul local va avea de câștigat de pe urma acestei investiții.

Solul, în cea mai mare parte este cernoziom, cu un potențial mare pentru dezvoltarea agriculturii. De asemenea, raionul Dubăsari dispune de un potențial foarte mare pentru dezvoltarea viței-de-vie datorită existenței unui „terroir" bun pentru vinurile cu un caracter puternic.

Incubatorul de afaceri reprezintă o platformă foarte importantă de dezvoltare a afacerilor nou înregistrate. În prezent există 16 rezidenți în Incubatorul de Afaceri, ceea ce reprezintă o capacitate de ocupare de aproximativ 85%. Unul dintre cele mai importante avantaje pentru rezidenții incubatorului este prețul redus pentru locațiune a spațiului pentru desfășurarea activităților, care este mult sub prețul pieței. În primul an rezidenții plătesc 15 MDL/m^2, în al

doilea an - 25 MDL/m^2 iar în anul trei - 35 MDL/m^2. În incinta incubatorului îşi desfăşoară activitatea companii din diferite domenii, inclusiv şcoli auto, frizerii, servicii de contabilitate etc.

5.6. Cadrul de reglementare şi instituţional

CR Dubăsari are o comunicare eficientă cu agenţii economici în vederea eliberării diferitor autorizaţii. Conform atribuţiilor care îi revin, CR eliberează certificate de urbanism şi autorizaţii de construcţie, autorizaţii de desfiinţare şi demolare etc. Modelele acestor documente nu sunt expuse pe pagina web a CR şi nici nu există o rubrică destinată expres mediului de afaceri.

Consiliul Raional Dubăsari are un rol foarte important în facilitarea accesului agenţilor economici după traseul Râbniţa-Tiraspol, teritoriu care este controlat abuziv de aşa-zisele autorităţi transnistrene. Pentru ca aceştia să poată să transporte fertilizanţii la câmpuri şi ulterior să îşi transporte roada, Consiliul Raional trebuie să elibereze diferite acte care să confirme destinaţia şi cantitatea mărfurilor şi în baza acestor acte agenţii economici pot traversa acest punct. Mai mult, CR este responsabil de evidenţa cadrelor din aceste întreprinderi pentru libera circulaţie şi activitate a acestora pe terenurile respective.

5.7. Abilităţi şi capital uman, Incluziune

Rata scăzută a natalităţii şi emigrarea forţei de muncă din ultimii ani, atât în afara graniţelor raionului cât şi peste hotare, a contribuit la creşterea numărului populaţiei de vârstă înaintată şi accentuarea procesului de îmbătrânire demografică în raion. Potrivit datelor statistice de la începutul anului 2020, populaţia raionului este cca 35 mii persoane. Structura acesteia după sexe este similară întregului teritoriu al Republicii Moldova şi constituie 49% populaţie masculină şi 51% populaţie feminină. Astfel, copiii de vârstă 0-14 ani constituie 5784 din numărul total al populaţiei prezente, populaţia în vârstă de 15-29 ani constituie 8408 din populaţia totală, cea cuprinsă între 30-44 ani – 8056 persoane, populaţia în vârstă de 45-59 ani constituie – 7239 persoane, iar peste vârsta aptă de muncă – 17% din populaţia totală a raionului.

Chiar dacă în raionul Dubăsari nu există nici o instituţie de învăţământ superior, mediu de specialitate sau tehnic - proximitatea faţă de Chişinău poate favoriza atragerea personalului calificat în raion. Acesta este inclusiv unul din motivele pentru care ZEL Bălţi a decis crearea unei subzone în localitatea Pîrîta, care se află la o distanţă de aproximativ 26 km de Chişinău. Conform studiului de fezabilitate, această subzonă urmează să atragă aproximativ 500 de muncitori calificaţi dintr-o rază de 20-25 km.

Numărul şomerilor din raion este în creştere în ultimii ani. În primul semestru al anului 2020, erau înregistraţi 616 şomeri, comparativ cu 414 în 2019. Această creştere a numărului de şomeri are loc atât pe fonul scăderii numărului de locuri de muncă cât şi creşterii numărului persoanelor care nu aveau o ocupaţie anterior dar au decis în 2020 să de înregistreze în calitate de şomeri. Chiar dacă în raion există un număr semnificativ de persoane care sunt în căutarea unui loc de muncă, competenţele de care dispun acestea nu corespund neapărat cu cele care sunt căutate de angajatori. Astfel, se atestă o discrepanţă clară între oferta calitativă a forţei de muncă şi cererea angajatorilor, fapt ce este caracteristic pentru tot teritoriul Republicii Moldova. În special, o îngrijorare mai mare se observă din partea agenţilor economici care vor să investească în domenii de activitate netradiţionale pentru raion şi pentru care este necesară forţă de muncă de înaltă calificare (viitorii rezidenţi ai subzonei ZEL Bălţi din Pîrîta, de exemplu). Cu toate acestea, apropierea de oraşul

Chişinău poate constitui o soluţie în acest sens atât pentru a atrage personal calificat din Chişinău cât şi pentru a facilita procesul de instruire şi formare în capitală a persoanelor din raion.

5.8. Poziţionare externă şi marketing

Raionul Dubăsari are o amplasare geografică care îi oferă o serie de avantaje competitive, dar şi dezavantaje faţă de alte raioane. Platoul Coşniţa este situat la o distanţă de aproximativ 35 km de capitala Republicii Moldova – oraşul Chişinău şi la aproximativ 40 km de Aeroportul Internaţional Chişinău. În acelaşi timp, celelalte două platouri sunt mai depărtate de oraşul Chişinău, platoul Ustia aflându-se la o distanţă de aproximativ 68 km iar platoul Cocieri – la o distanţă de aproximativ 80 km (prin intermediul podului plutitor Molovata). Distanţa scurtă a platoului Coşniţa şi infrastructura relativ bună de pe toate platourile constituie avantaje foarte importante pentru dezvoltarea economică a raionului.

Principalul avantaj competitiv al raionului îl reprezintă potenţialul turistic. Printre principalele elemente ale patrimoniului turistic sunt:

- Fondul vechi (case tradiţionale vechi, garduri din piatră etc.);
- Elementele geografice (curenţi de aer favorabili pentru practicarea zborului cu parapanta, bazinul râului Nistru cu o lăţime considerabilă (aproximativ 2 km), peisajele stâncoase, minele de piatră etc.;
- Monumente istorice (35 monumente istorice şi de arhitectură; 19 situri arheologice, 34 opere comemorative de război, doi stejari a lui A. Suvorov în localitatea Pîrîtaşi o pădure cu 14 stejari seculari pe traseul Pîrîta - Chişinău; Peştera pe Malul Nistrului din s. Molovata; Casa-muzeu a cineastului Vlad Ioviţă din localitatea Cocieri; Canionul cu flora specifică în localitatea Oxentea; Humăria în s. Ustia; Hidrocentrala Dubăsari în s. Ustia; Ambrazura din s. Coşniţa; Schitul rupestru din s. Pohrebea).

Chiar dacă până acum nu a existat un program de dezvoltare a turismului la nivelul raionului, au apărut mai multe iniţiative private de a organiza evenimente culturale şi artistice care atrag un număr considerabil de turişti. Unul dintre cele mai populare evenimente din ţară este festivalul de tradiţii populare "IA MANIA", care se organizează anual în satul Holercani.

În anul 2020, a fost lansată o iniţiativă privată care îşi propune să reabiliteze patrimoniului cultural şi istoric din localităţile rurale ale Moldovei numit "Renaştem satele Moldovei". Una din primele obiecte de valoare care urmează să fie restabilite în cadrul acestui program este "Muzeul Ţăranului" din localitatea Molovata Nouă. Acest muzeu îşi propune să devină un punct de atragere a turiştilor şi să ofere acestora o serie de experienţe rurale inedite care se vor extinde pe un teritoriu mai larg al raionului Dubăsari.

6. Analiza SWOT

Puncte tari	Puncte slabe
▪ Existența unui patrimoniu turistic valoros în raion: 35 monumente istorice şi de arhitectură; 19 situri arheologice; 34 opere comemorative de război, o peşteră; Hidrocentrala Dubăsari; Schitul rupestru din s. Pohrebea; ▪ Amplasarea favorabilă față de capitala țării şi Aeroportul Internațional Chişinău (aproximativ 40 km – Platoul Coşnița); ▪ Existența unor antreprenori care au creat evenimente/lucruri de valoare, cunoscute la nivel național (Festivalul „IA Mania" şi "Hodina", „Muzeul Țăranului" şi altele); ▪ Amplasarea localităților din raion în preajma râului Nistru ce reprezintă o resursă importantă pentru irigații şi alte activități pentru care este necesară prezența unui bazin acvatic; ▪ Existența sistemului de irigare de la Coşnița şi Pîrîta reabilitat recent şi AUAI Coşnița care gestionează acest sistem; ▪ Existența AUAI Holercani – Ustia care urmează să gestioneze utilizarea sistemului de irigare care va fi reparat din resursele FDD; ▪ Atitudinea pro-activă a APL de nivel I şi II pentru dezvoltarea şi promovarea mediului de afaceri din raion; ▪ Transparență în creştere în activitatea Consiliului Raional; ▪ Rețea densă de drumuri în raion de o calitate bună pentru activități economice; ▪ Clima favorabila pentru dezvoltarea agriculturii.	▪ Mediul impredictibil şi periculos de activitate pentru agenții economici care dețin terenuri după traseul Râbnița-Tiraspol; ▪ Lipsa unei platforme de comunicare şi colaborare între mediul de afaceri din raion; ▪ Competențe limitate ale agenților economici de atragere a fondurilor nerambursabile pentru dezvoltarea afacerilor; ▪ Amplasarea geografică dezavantajoasă a platoului Cocieri care pune în dificultate activitatea agenților economici (accesul pe malul stâng poate fi realizat doar prin podul plutitor); ▪ Interes scăzut din partea agenților economici pentru cooperare cu alți agenți economici şi cu APL de nivel I şi II. ▪ Numărul limitat de ONG-uri active constituite de agenții economici pentru a le apăra drepturile şi a contribui la promovarea şi dezvoltarea acestora.
Oportunități	**Riscuri**
▪ Oportunități de valorificare a patrimoniului turistic din raion; ▪ Interesul sporit față de obiectivele turistice naționale ca urmare a restricțiilor de călătorie impuse de pandemia Covid-19; ▪ Deschiderea subzonei ZEL Bălți va crea aproximativ 500 de locuri de muncă; ▪ Efectul de spill-over pe care ar putea să îl producă subzona ZEL Bălți privind apariția şi/sau dezvoltarea afacerilor conexe; ▪ Subzona ZEL Bălți poate deveni un Hub regional de logistică şi aprovizionare inovativă pentru IMM-uri; ▪ Posibilitatea de a atrage muncitori calificați şi necalificați din mun. Chişinău; ▪ Posibilitatea de accesare şi aplicare la surse/ fonduri de finanțare naționale şi internaționale (USAID, GIZ, PNUD etc.).	▪ Imediata vecinătate cu separatiştii din stânga Nistrului, care ar putea să afecteze activitatea agenților economici; ▪ Emigrarea masivă a cetățenilor din raion atât spre capitală cât şi peste hotare; ▪ Pandemia Covid-19 ce determină scăderea drastică a numărului de turişti de peste hotare; ▪ Lipsa investițiilor în patrimoniul turistic al raionului.

7. Viziunea şi obiectivele

Viziunea strategică

Raionul Dubăsari este cel mai atractiv raion din punct de vedere turistic şi investiţional din Moldova

Principalele obiective

Obiectivul 1: Dezvoltarea patrimoniului turistic al raionului Dubăsari şi creşterea numărului de turişti care vizitează raionul cu 30% până în 2023.

Obiectivul 2: Crearea şi implementarea până în 2023 a cel puţin două programe de susţinere a antreprenoriatului pentru tinerii şi femeile din raionul Dubăsari.

8. Planul de acțiuni

Elementele constitutive	Obiectivele principale	Acțiuni / Idei de proiect	Durata (start/finiș)	Partenerii implicați	Costul estimat (MDL și echivalentul în Euro)	Produse (output) indicatori și ținte	Rezultate (outcome) Indicatori și ținte
	1. Dezvoltarea patrimoniului turistic al raionului Dubăsari și creșterea numărului de turiști care vizitează raionul cu 30% până în 2023.	1.1. Crearea unui grup de lucru la nivelul raionului Dubăsari pentru coordonarea procesului de dezvoltare a turismului în raion	Decembrie 2020 - continuu	Agenția de Inspectare și Restaurare a monumentelor; Agenția Moldsilva Agenți economici din raion.	50000 MDL 2500 Euro	Un grup de lucru creat și funcțional; Minimum 7 persoane selectate în grupul de lucru; Minimum 5 ședințe anual desfășurate.	Raionul Dubăsari dispune de o viziune clară privind dezvoltarea turismului; Elemente de identitate (slogan, brandbook) ale raionului elaborate, consultate cu publicul larg și aprobate
		1.2. Inventarierea patrimoniului turistic al raionului	Martie - Mai 2021	Agenția de Investiții; Agenția de Inspectare și Restaurare a monumentelor	15000 MDL 750 Euro	Un studiu privind patrimoniul turistic al raionului elaborat Un catalog al tuturor elementelor din patrimoniul turistic elaborat	Autoritățile și grupul de lucru pentru dezvoltarea turismului în raion cunosc despre întreg patrimoniul turistic al raionului
		1.3. Crearea unui centru de informare turistică	Ianuarie – Decembrie 2021	ADR Centru; Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova	350000 MDL 17500 Euro	Un centru de informare turistică creat	Turiștii care vizitează raionul Dubăsari sunt informați despre oferta turistică al raionului
		1.4.	Ianuarie	Agenția de	4000000	Un traseu turistic al	Turiștii au parte de

		Amenajareatraseului turistic local cu 4 belvedere	2021 – Decembrie 2022	Investiții; Agenția de Inspectare şi Restaurare a monumentelor;	MDL 200000 Euro	raionului amenajat, cu drumuri de acces, cu indicatoare şi panouri informative şi cu 4 locuri de belvedere amenajate (Holercani, Marcăuți, Molovata Nouă, Pohrebea)	experiențe bine organizate şi sigure Oportunități pentru dezvoltarea serviciilor de ghidare turistică
		1.5. Construcția scării cu cele mai multe trepte din Moldova	Iulie 2021 – Decembrie 2021	ADR Centru	1000000 MDL 500000 Euro	Obiectul de atracție turistică "Scara cu cele mai multe trepte" construit în localitatea Holercani	Turiştii beneficiază de experiențe şi obiective turistice inedite
		1.6. Finalizarea construcției "Casa prieteniei" care se află în proprietate Consiliului Raional	Ianuarie 2021 – Decembrie 2022	ADR Centru; Județul Buzău, Romania	5000000 MDL 250000 Euro	Baza de odihnă este reabilitată complet	Capacitatea de cazare, alimentare şi de oferire de servicii de divertisment a raionului Dubăsari creşte „Casa prieteniei" aduce venituri la bugetul Consiliului Raional
		1.7. Amenajarea zonei din preajma stejarului lui Suvorov	Martie 2021 - Mai 2021	ADR Centru	250000 MDL 1250 Euro	Bloc sanitar amplasat în preajma obiectului turistic; Loc pentru recreere (masă, scaun, foişor) amenajat	Destinația turistică "Stejarul lui Suvorov" atrage turişti care contribuie la dezvoltarea economiei locale
		1.8. Dezvoltarea serviciilor publice pentru susținerea	Ianuarie 2021 – Decembrie	Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării	527301051 MDL 26365053	Minimum 5 localități conectate la canalizare şi apeduct	Cetățenii şi turiştii au parte de condiții sanitare decente

		destinațiilor turistice (Construcția rețelelor de canalizare şi apeduct în localitățile raionului)	2022	Regionale şi Mediului	Euro		
	2. Creare a şi implementar ea până în 2023 a cel puțin două programe de susținere a antreprenori atului pentru tinerii şi femeile din raionul Dubăsari.	2.1. Extinderea incubatorului de afaceri prin două sucursale pe platoul Cocieri şi platoul Ustia	Ianuarie 2022 – Decembrie 2022	ODIMM	600000 MDL 30000 Euro	Cele două sucursale ale incubatorului create pentru a găzdui minimum 20 rezidenți	Incubatorul prestează minimum 3 servicii de suport în afaceri; Minimum 20 de rezidenți (unici) în cele două sucursale timp de un an
		2.2. Acordarea sprijinului financiar pentru afacerile din raion conduse de femei	Ianuarie 2021 – Decembrie 2022	PNUD Moldova	1400000 MDL 70000 Euro	Minimum 3 afaceri susținute financiar	Afacerile din raion conduse de femei şi-au crescut cifra de afaceri cu minimum 10% ca urmare a suportului oferit

3. Mecanismul de finanțare

Acțiuni	Costul estimat	Sursele de finanțare				Lacune de finanțar e	Remarci
		Bugetul local	Bugetele niveluri-lor superioar	Business	Donatori		

			e				
1.1.Crearea unui grup de lucru la nivelul raionului Dubăsari pentru coordonarea procesului de dezvoltare a turismului în raion	50000	0	10000	10000	30000		
1.2.Inventarierea patrimoniului cultural-natural-istoric turistic al raionului	15000	0	10000	10000	130000		
1.3 Crearea unui centru de informare turistică	350000	0	20000	50000	280000		
1.4. Amenajarea traseului turistic local cu 4 belvedere	4000000	80000	0	20000	3900000		
1.5. Construcția scării cu cele mai multe trepte din Moldova	1000000	20000	10000	0	970000		
1.6. Finalizarea construcției "Casa prieteniei" care se află în proprietate Consiliului Raional	5000000	100000	250000	10000	4640000		Proiectul este început, investiții realizate în sumă de 1200000 Lei
1.7. Amenajarea zonei din preajma stejarului lui Suvorov	250000	10000	60000	30000	150000		
1.8. Dezvoltarea serviciilor publice pentru susținerea destinațiilor turistice	527301051	1000000	0	100000	526201051		
2.1. Extinderea incubatorului de afaceri prin doua sucursale pe platoul Cocieri si platoul Ustia	600000	20000	100000	100000	380000		
2.2. Acordarea sprijinului financiar pentru reziliența afacerilor din raion	1400000	0	20000	180000	1200000		
Total MDL	539966051	1230000	480000	510000	537881051		
Total EUR	26 998 303	61500	24 000	25 500	26 894 053		